

Oponentský posudek na dizertační práci Mgr. Michala Škrabala

na téma

Srovnávací aspekty lotyšského a českého lexikonu: Materiály k sestavení lotyšsko-českého slovníku.
180 str.

Vedoucí práce: Prof. PhDr. František Čermák, DrSc.

Konzultant: Mgr. Pavel Štoll, Ph.D.

První dojem z předložené práce psané češtinou, která místy neklamně odráží autorův naturel (viz např. hned pozn. 3 pod čarou), lze vyjádřit konstatováním, že jde o **velmi čtivý a poutavě napsaný dokument s bohatým poznámkovým aparátem** (263 poznámek).

Je třeba ocenit promyšlenou strukturu informačně velmi kvalitního textu, který názorně dokládá, že teprve praktická práce na slovníku a bohatá zkušenost se zpracováváním lexikálního materiálu je dobrým základem pro reflexi otázek spjatých s tvorbou nových překladových slovníků. (Většina autorů lexikografických studií se nemůže opřít o vlastní slovníkářskou praxi. Slovníky se hůře tvoří, avšak o to snadněji se o nich mluví.) Autor, který má v tomto směru za sebou již tři publikace, odvádí zásluhou práci hned v několika ohledech: Musí se vyrovnávat s nelehkou výchozí situací; velmi odlišnou od té, v níž se ocitají autoři velkých slovníků tzv. velkých jazyků. Nemá na rozdíl od nich ani velký objem elektronických dat, ani řadu korpusových analytických metod; musí kombinovat různé zdroje a od počátku samostatně budovat rozsah makrostruktury a uvážlivě vybírat či redukovat informační nabídku v rámci mikrostruktury, aby vzniklo pokud možno vyvážené dílo středního rozsahu pro vzdělaného adresáta překládajícího lotyšské texty. I když pracuje s kvalitním softwarem, musí řešit řadu zpracovatelských otázek, z nichž se v závěru práce zaměřuje na některé, pečlivě vymezené tak, aby měly reprezentativní hodnotu. Dospívá k rozumným řešením odpovídajícím nárokům uživatele na klasické tištěné dílo; vychází z vlastních konfrontačních analýz korpusových a lexikografických zdrojů a porovnává stávající i starší zpracování heslových statí. Opírá se přitom o dostatečnou sekundární literaturu z oblasti lexikografie i korpusové lingvistiky, je schopen velmi dobře kriticky zformulovat svůj postoj k řešení nastolených otázek; je sympatické, že připouští existenci otevřených problémů. První obecný závěr po prvním čtení je tedy jednoznačně kladný a zní: **Práci si ze jmenovaných důvodů zřejmě rád přečte každý lexikograf, ať už pracuje s kterýmkoli výchozím jazykem překládaným do cílové češtiny.**

Na základě tohoto kladného hodnocení je pak při důkladném čtení samozřejmě možno zformulovat řadu drobnějších připomínek, které by si zasloužily pozornost v případě přepracování dizertace do knižní formy či dílčích publikací. Nebudu uvádět vše, protože nechci jejich zevrubným popisem problematizovat kvalitu práce, za jejíž materiálovou základnou je tolik času a úsilí (čtenář by možná uvítal údaje o tom, kdy práce na slovníku započaly); omezím se tedy jen na jejich vzorek:

Od úvodu do problematiky lotyšsko-české lexikografie s ukázkami ze stávajících děl přes popis užívaného TshwaneLexu (TL) se autor propracuje k teoretickému rámci zpracování svého slovníku. Cituje hojně z klasických metalexikografických děl, přičemž místy notně zjednodušuje. Autor přitom nijak nevybočuje z úzu (běžného bohužel i v jiných studiích), kdy se vychází ze schematické charakteristiky Ščerbova díla (1940), nikoliv z originálu či zasvěcených komentářů jeho následovníků (viz např. od Donny Fariny), který je bezpochyby zajímavější, jak je patrné z různých pramenů (např. <http://bit.ly/22fljfh>, <http://bit.ly/1OD1pZU>, 16.5.2016), v IJL (International Journal of Lexicography)

a v mnohých dalších. Co se např. obracení slovníků týče, není citována pionýrská škola Willyho Martina resp. jeho spolupracovnice Isy Maks(ové) (srov. např. <http://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/ijl/ecm028>, 16.5.2016). Jinými slovy: Zasazení do kontextu sekundární literatury a evropské lexikografie nechybí, ale vyžadovalo by hlubší záběr. Čtenář zaregistruje i pár formálních opomenutí: Překládané citáty nejsou opatřeny poznámkou o autorovi překladu (srv. např. pozn. 9), u internetových zdrojů se nepraktikuje normovaný způsob jejich citace, jejíž součástí musí být i datum, které je zvlášť významné, pokud uvádíme počty nalezených dokladů, jejichž počet se vlivem vyhledávacího algoritmu mění. Praktický by byl i přehled zkratk hned na začátku práce (zkratky zavedené pro slovníková díla a gramatiky najdeme v seznamu literatury).

Zpřesnění by si pak vyžadovala celá řada poznámek; jako příklad uvádím namátkou pouze pozn. 235, kde je řeč o *usage notes* v anglosaské tradici. Preskriptivismus a různá pojetí normy ve slovníku jsou v německé jazykové oblasti předmětem diskuse od 18. století, existuje i rozsáhlá literatura. Začleňovat lexikografii lotyšskou pouze do anglofonního kontextu je málo (zvláště pak, když první překladový slovník z roku 1638 napsal německý autor).

Otázka tzv. diasystematického (diatechnického, diatopického a pragmatického) značení ve slovníku se ale netýká jen metajazykového textu k lemmatu, ale také rozdílů stylistické příznakovosti příkladového materiálu, tj. slovních spojení, frazémů, příkladových vět a jejich překladových protějšků. Dovoluje takovou praxi TL a jak často k ní autor středně velkého slovníku přistupuje (pokud vůbec)? Nejvíce si cením kapitoly čtvrté, i když bohužel velmi krátké, která podrobně analyzuje konkrétní vstupy a úsporným způsobem tematizuje problémy zpracování homonymních tvarů, polysémie i exemplifikace a reviduje dosavadní lexikografická zpracování starších slovníků. Širší záběr by jistě byl vítaným návodem pro ostatní autory a pro laické zájemce by byl názorným důkazem o náročnosti empirického přístupu k selekci dat.

Doufejme, že dílo, jehož analýzy jsou základem této záslužné práce, se jednou stane východiskem pro budoucí databázi, která bude průběžně aktualizována a propojena s datovými zdroji přesahujícími možnosti jeho aktuálně navržené mikro-, makro- i megastruktury.

Celkové hodnocení: Předložená práce splňuje svým rozsahem i způsobem zpracování požadavky kladené na dizertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě. Vzhledem ke všem zmíněným pozitivům navrhuji klasifikaci prospěl.

doc. PhDr. Marie Vachková, Ph.D.

V Praze 17. května 2016